

Asia: VN/15365/2021

Lausuntopyyntö tutkimusraportista Ulosottovelka, sosiaaliturva ja työn tarjonta (ulosottokaaren muutostarpeet)

Lausunnonantajan lausunto

Reformivaihtoehto 1: Suojaosuuden nosto takuueläkkeen tasolle

- **Miten arvioitte suojaosuuden nostamista takuueläkkeen tasolle keinona parantaa pienituloisten ulosottovelallisten asemaa?**
- **Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi?**
- **Millaisia vaikutuksia uudistuksella olisi luottomarkkinoihin? Miten uudistus vaikuttaisi luotonsaantiin ja sen ehtoihin? Millaisiin asiakasryhmiin vaikutukset kohdistuisivat?**
- **Mahdolliset muut kommentit reformivaihtoehdosta 1?**

Suojaosuuden nostaminen takuueläkkeen tasolle hyödyttäisi lyhyellä tähtämellä erityisesti pienituloisten ulosottovelallisten asemaa. Toisaalta suojaosuuden nostaminen hyödyttää myös suurempituloisten ulosottovelallisten tilannetta, joten toimi ei olisi kohdennettu nimenomaan pienituloisille.

Suojaosuuden nostamista takuueläkkeen tasolle puoltaisi se, että lyhyemmän aikavälin tarkastelulla pienituloisten ulosottovelallisten toimeentulo kohentuisi ja tarve toimeentulotuelle todennäköisesti vähenisi. Kannustimet työnteolle voivat olla paremmat, jos työstä jää käteen enemmän kuin alhaisemmalla suojaosuudella. Vaikka selvityksessä on todettu työllisyysvaikutusten olevan hetkellisiä ja pieniä, niillä voi olla suuri vaikutus yksilön toimeentulon kannalta.

On kuitenkin huomionarvoista, että suojaosuuden nostaminen pidentää kokonaisuudessaan velanmaksun aikaa ja näin saattaa heikentää pienituloisten taloudellista asemaa pidemmällä aikavälillä. Keskimäärin selvityksessä on arvioitu pidennyksen olevan muutaman kuukauden

pitäinen. Koska velanmaksun aika pidentyisi, myös kokonaisvelka pidentyisi korkomenojen noustessa pidennystä vastaavan määrän.

Reformivaihtoehto 2: Suojaisuuden korotus alimmassa pykälässä (takuusuojaisuus)

- **Miten arvioitte esitettyä ulosmittauksen alarajan korottamista keinona parantaa pienituloisten ulosottovelallisten asemaa?**
- **Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi?**
- **Millaisia vaikutuksia uudistuksella olisi luottomarkkinoihin? Miten uudistus vaikuttaisi luotonsaantiin ja sen ehtoihin? Millaisiin asiakasryhmiin vaikutukset kohdistuisivat?**
- **Mahdolliset muut kommentit reformivaihtoehdosta 2?**

Lähes samat kommentit kuin reformivaihtoehto 1, poikkeuksena se, että tässä vaihtoehdossa muutos kohdistuisi nimenomaisesti pienituloisimpaan joukkoon. On sinällään kannatettavaa, että pyritään etsimään ratkaisuja heikoimmassa asemassa olevien tilanteeseen ja kohdistamaan toimet heihin. Tämä vaihtoehto kuitenkin monimutkaistaisi järjestelmää, asettaisi perheelliset ja ei-perheelliset eri asemaan perusteetta ja voisi toteutuessaan näin aiheuttaa epäoikeudenmukaisia tilanteita.

Reformivaihtoehto 3: Automaattisten vapaakuukausien lisääminen

- **Miten arvioitte automaattisten vapaakuukausien lisäämistä keinona parantaa pienituloisten ulosottovelallisten asemaa?**
- **Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi?**
- **Millaisia vaikutuksia uudistuksella olisi luottomarkkinoihin? Miten uudistus vaikuttaisi luotonsaantiin ja sen ehtoihin? Millaisiin asiakasryhmiin vaikutukset kohdistuisivat?**
- **Mahdolliset muut kommentit reformivaihtoehdosta 3?**

Automaattisten vapaakuukausien lisääminen voi lyhyellä aikavälillä helpottaa pienituloisten ulosottovelallisten toimeentuloa. Pidemmällä tähtäimellä vapaakuukausien käyttö kuitenkin pidentää velanmaksuaikaa, mikä puolestaan pidentää pienituloisen mahdollista tarvetta toimeentulotuelle tai muille tulonsiirroille.

Vapaakuukausien tarjoaminen ja käyttäminen on kuitenkin perusteltua, kun henkilöllä on tarvetta tehdä hankintoja, jotka ovat välttämättömiä toimeentulon, asumisen tai elämisen turvaamiseksi. Onkin keskeistä kiinnittää myös jatkossa huomiota siihen, että harkinnanvaraisten lisävapaakuukausien myöntäminen tapahtuu oikeudenmukaisesti, tasapuolisesti ja riippumatta siitä, kuka vapaakuukauden myöntää. Vapaakuukausien myöntämisessä tulisi ottaa nykyistä paremmin

huomioon velallisen tosiasiallinen tilanne ja mahdollisuudet tilapäisillä vapaakuukausilla pysyä esim. maksusuunnitelmassa.

Reformivaihtoehto 4b: Progressiivinen ulosmittaustaulukko

Tutkimusraportissa lupaavimpana keinona pienituloisten aseman parantamiseksi pidetään reformivaihtoehtoa 4b eli nykyistä progressiivisempaa ulosmittaustaulukkoa. Ulosmittaus aloitettaisiin tuloista, jotka ylittävät takuueläkkeen tason, ja ulosmittauksen laskentaperusteet uudistettaisiin siten, ettei ulosmitattavan määrän laskenta perustuisi nykyiseen tapaan suojaosuuden käsitteeseen. Ulosmittauksen määrää pienennettäisiin pienituloisilla ja kasvatettaisiin suurituloisilla.

- **Mitä hyviä puolia uudistuksella olisi näkemyksenne mukaan nykyiseen järjestelmään verrattuna?**
- **Mitä huonoja puolia uudistuksella olisi näkemyksenne mukaan nykyiseen järjestelmään verrattuna?**
- **Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi?**
- **Millaisia vaikutuksia uudistuksella olisi luottomarkkinoihin? Miten uudistus vaikuttaisi luotonsaantiin ja sen ehtoihin? Millaisiin asiakasryhmiin vaikutukset kohdistuisivat?**
- **Pidätekö kannatettavana sitä, että ulosmittauksen laskentasäännöt uudistetaan esitetyllä tavalla kokonaisuudessaan?**
- **Tulisiko uudistuksessa säilyttää mahdollisuus vapaakuukausiin ja ulosmittauksen määrän rajoittamiseen? Jos tulisi säilyttää, tulisiko sanottuja mahdollisuuksia rajata nykyisestä?**
- **Mahdolliset muut kommentit reformivaihtoehdosta 4b?**

Progressiivisella ulosmittaustaulukolla olisi positiivisia vaikutuksia yksilön toimeentuloon lyhyellä aikavälillä. Progressiivisen ulosmittaustaulukon muutosten myötä todennäköisesti kannustimet työllistymiselle paranisivat nimenomaisesti pienituloisten ryhmissä. On myös positiivista, että reformivaihtoehdossa 4b ratkaisuja pyritään löytämään nimenomaisesti heikoimmassa asemassa olevien tilanteeseen.

Progressiivisella ulosmittaustaulukolla on selkeitä hyötyjä pienituloisten aseman parantamiseen lyhyellä aikavälillä, mutta ongelmallista on se, että myös tässä reformivaihtoehdossa velanmaksuaika pitenisi. Voi kuitenkin olla, että velanmaksuaika pitenee joka tapauksessa, jolloin on tarkasteltava kokonais kuvaa.

On perusteltua, että ulosottokaaren uudistuksissa keskitytään nimenomaisesti ratkomaan pienituloisten kohtaamia ongelmia. Reformissa 4 ongelmia ratkotaan kuitenkin osin suurempituloisten kustannuksella. Jos näin päädytään tekemään, on hyvä pitää mielessä se, miten progression lisääminen vaikuttaa laajemmin yhteiskunnassa koettuun oikeudenmukaisuuteen eri tuloluokissa sekä sitä myöten järjestelmän legitimitettiin.

Uudistuksessa tulisi säilyttää mahdollisuus vapaakuukausiin erityisesti niissä tilanteissa, joissa vapaakuukauden tarve perustuu henkilön tarpeeseen tehdä hankintoja, jotka ovat välttämättömiä toimeentulon, asumisen tai elämisen turvaamiseksi.

Reformivaihtoehto 4b vaikuttaa selvityksen lopputulemien mukaan parhaimmalta vaihtoehdolta pienituloisten aseman parantamiseksi, koska se yksinkertaistaa järjestelmää. On kuitenkin pidettävä mielessä, että uudistusta ei tule tehdä järjestelmän lähtökohdista käsin vaan nimenomaisesti pienituloisten aseman parantamiseksi niin lyhyellä kuin pidemmällä aikavälillä.

Reformivaihtoehto 6: Velkajärjestelyyn ohjaamisen lisääminen

Tutkimusraportin mukaan velkajärjestelyä tulisi arvioida ulosottojärjestelmän kehittämisen rinnalla, sillä keskeinen keino työllistymisen kannustimien parantamiseksi on velkojen anteeksi antaminen esimerkiksi velkajärjestelyn kautta.

- **Miten velkajärjestelyn piiriin saataisiin paremmin hakeutumaan ne velalliset, joilla voisi olla mahdollisuus päästä velkajärjestelyyn?**
- **Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi?**
- **Millaisia vaikutuksia uudistuksella olisi luottomarkkinoihin? Miten uudistus vaikuttaisi luotonsaantiin ja sen ehtoihin? Millaisiin asiakasryhmiin vaikutukset kohdistuisivat?**
- **Mahdolliset muut kommentit reformivaihtoehdosta 6?**

Jotta kaikki ne, joilla voisi olla mahdollisuus päästä velkajärjestelyyn, hakeutuisivat järjestelyjen piiriin, tulisi velkajärjestelyyn ohjaamista tehostaa. Jos pohditaan erityisesti keinoja pienituloisten, usein Kelan kautta toimeentulotukea saavien tai kuntien kautta täydentävää toimeentulotukea saavien, aseman parantamiseksi, tulisi tehostaminen tapahtua Kelan ja kuntien palveluissa. Tämä voisi tarkoittaa erityisesti tiedotusta ja osaamisen varmistamista Kelan ja kuntien palveluissa. Neuvontaa asiassa tulisi saada nopeasti ilman pitkiä jonotusaikoja, ettei tilanne velkojen osalta pääse pahenemaan yksinomaan neuvonta-ajan odotuksen vuoksi.

Muut keinot pienituloisten ulosottovelallisten aseman parantamiseksi

- **Onko pienituloisten ulosottovelallisten aseman parantamiseksi olemassa muita keinoja, joita tulisi harkita tutkimuksessa esitettyjen reformivaihtoehtojen sijaan tai niiden lisäksi? Mitkä ovat esittämänne vaihtoehdon hyvät ja huonot puolet suhteessa tutkimuksessa arvioituihin reformivaihtoehtoihin?**

Velkaantumiskehitykseen vaikuttaa myös helppojen pikavippien yms. saaminen. Kyseisten velkalajien edellytyksiin ja markkinointiin on tehty viime aikoina tarkennuksia, mutta niitä myöntävien yritysten lukumäärä lisääntyy edelleen ja myönnetyt pikaluottomäärätkin lisääntyvät. Erityisesti nuorempien henkilöiden osalta ulosotto- ja velkajärjestelytoiminnan osaamattomuus

saattaa johtaa helposti ns. helppoon ratkaisuun hakemalla kallista pikaluottoa. Pienistäkin pikaluottomääristä saattaa kertyä nopeasti suuriakin summia ottaen huomioon velallisen maksukyky. Pikaluottojen myöntämistä ja sen markkinointia tulisi edelleen tarkastella lisää erityisesti nuorten henkilöiden osalta.

Ulosottoviranomaisen maksusuunnitelmiin ja maksueriin sisältyy ulosottoviranomaisen toimenpiteistä johtuvia lisäkustannuksia. Näiden kustannusten määrä on koko ajan noussut. Pienempien velkojen tilanteessa ulosottokustannusten määrä voi nousta suhteellisesti varsin korkeaksi. Ulosottokustannusten määrää tulisi laskea, koska nämä välilliset kustannukset muuten tosiasiallisesti pidentävät velkojen takaisinmaksuaikoja.

Muut tutkimusraporttia koskevat huomiot

Pienituloisten, työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden osalta ulosotto-ongelmat johtuvat useimmiten perustarpeiden hankintaan liittyvistä maksuongelmista. Osana ulosottokaaren uudistustarpeita on näin ollen tarpeen selvittää perustoimeentulotukien riittävyyttä. Edelleen työmarkkinoilla lisääntyvä pienipalkkaisuus, jonka syynä ovat osa-aikaiset ja määräaikaiset työsuhteet, nollatyösuhteet sekä yksinomaan palkan riittämättömyys asumis- ja muihin elinkuluihin ovat lisääntyvä ongelma. Ongelman hahmottaminen toimivine muutosehdotuksineen vaatii huomattavasti laajempaa tarkastelunäkökulmaa.

Latvatalo Eveliina
SAK ry - Työehdot-osasto päälakimies Timo Koskinen